

صنعت پودر شوینده و روش‌های اصلاح پرداخت یارانه آن

مهرداد ایزدی

(فوق لیسانس مدیریت صنعتی، سازمان بازرسی و نظارت و مدرس دانشگاه آزاد)

افشین کرمی

(فوق لیسانس اقتصاد، معاونت امور اقتصادی و فنی نهاد ریاست جمهوری)

کیلوگرم در ساعت تاسیس کرد. شرکت تولی پرس در سال ۱۳۵۴ اقدام به تاسیس یک واحد تولیدی در شهر صنعتی البرز با ظرفیت ۱۰ تن پودر و ۳ تن اسیدسولفونیک در ساعت کرد و برای خرید دومین واحد ۱۰ تنی پودر وارد عمل شد. در سال ۱۳۵۶ شرکت پاک‌وش با ظرفیت ۱۰ تن پودر در ساعت به راه افتاد. آغاز فعالیت دومین واحد تولید پودر شرکت تولی پرس در شهر صنعتی البرز به علت برخورد با تحولات انقلابی تا سال ۱۳۶۳ به درازا کشید. در حال حاضر شرکت‌های پاکسان با ظرفیت اسمی ۱۰۵ هزار تن، تولی پرس ۱۵۰ هزار تن، پاک‌وش ۷۲ هزار تن، پاکنام ۱۱۰ هزار تن، پارس ۱۹ هزار تن، شیمیایی بهداشت ۱۲۰ هزار تن، کندر ۴۹ هزار تن، پارس فاروس ۱۰۹۰۰ تن، مشک یزد ۱۸۰۰ تن، مهرانفر ۶۰ تن و پاکشید ۵۲۰۰ تن در سال مشغول فعالیت هستند.

ظرفیت‌های اسمی تولید ۱۱ شرکت تولیدی، در حال حاضر، رقمی بالغ بر ۶۴۳۵۰۰ تن ظرفیت (اسمی) است. این در حالی است که بر طبق جدول (۱) بالاترین میزان تولید بالغ بر ۴۲۱۱۱۲ تن بوده است (نزدیک به ۳۵ درصد از ظرفیت‌های تولید صنعت پودر کشور خالی است).

این مقاله، ضمن بررسی وضع تولید، عرضه و تقاضا و قیمت پودر شوینده طی سال‌های گذشته، به مشکلات این صنعت از بعد چگونگی پرداخت یارانه‌ها، می‌پردازد.

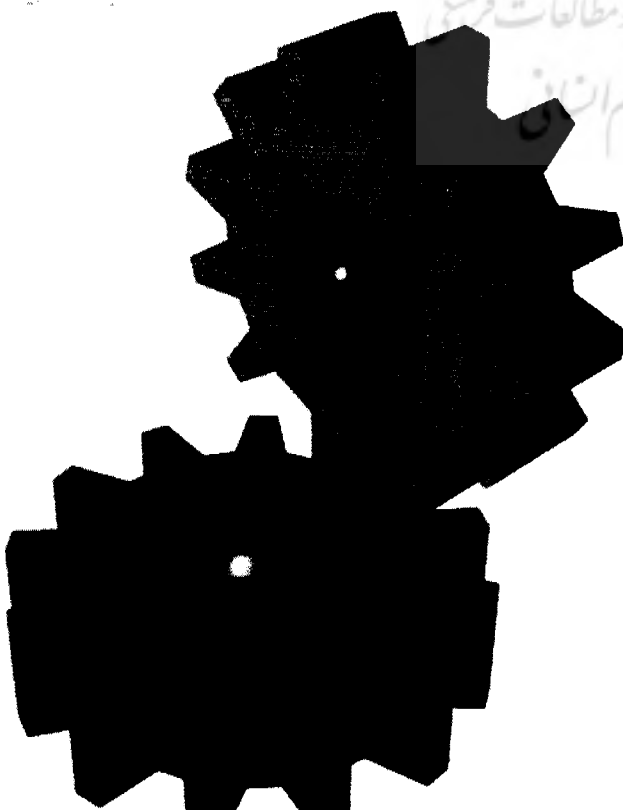
مقدمه

تامین اقلام پر مصرف خانوارها از جمله مقوله‌هایی است که دولت‌ها نسبت به آن حساسیت ویژه‌ای نشان می‌دهند. در آن دسته از کشورهایی که دولت‌ها بیشتر در اقتصاد مداخله مستقیم دارند، به طرق مختلف بر تولید، توزیع و قیمت اقلام پر مصرف خانوارها اعمال کنترل و نظارت می‌کنند.

یکی از متداول‌ترین روش‌های موثر در تنظیم بازار توسط دولت‌ها، پرداخت یارانه است، به گونه‌ای که پرداخت یارانه و چگونگی تخصیص آن یکی از مسائل مهم پیش روی سیاستگذاران اقتصادی محسوب می‌شود. پودر شوینده نیز یکی از اقلام پر مصرف در میان خانواده‌ها است و رابطه نزدیکی با بهداشت و سلامت جامعه دارد. دولت برای حمایت از اقشار کم درآمد و دهک‌های پایین جامعه به تولید کنندگان پودر یارانه (ارزی - ریالی) پرداخت می‌کند. به همین منظور از سال ۱۳۷۳ تاکنون همواره قیمت‌های مصوب و یکسانی را برای آن تعیین و اجرا کرده است. طی سال‌های اخیر بحث‌های متفاوتی درباره چگونگی پرداخت یارانه به صنعت پودر و ضرورت یا عدم ضرورت پرداخت یارانه به این صنعت مطرح شده است. در این باره ضروری است با به بحث گذاشتن موضوع و انجام تحقیقات علمی و کاربردی از میان روش‌های پیشنهادی بهترین روش، روشی که اهداف تولید کننده و مصرف کننده را تامین کند، انتخاب و اجرا شود.

نگاهی بر وضعیت موجود صنعت پودر شوینده و سابقه آن

شرکت داروگر نخستین واحد تولید کننده پودر شوینده را در سال ۱۳۳۲ با ظرفیت ۲۵۰ کیلوگرم در ساعت راه‌اندازی کرد؛ در سال ۱۳۴۱ دو شرکت دیگر به نام پاکسان با ظرفیت ۵۰۰ کیلوگرم در ساعت و پاکنام با ظرفیت ۲۵۰ کیلوگرم در ساعت آغاز به کار کردند. در ابتدا تولید پودر منحصر به مخلوط کردن مواد اولیه کاملاً وارداتی بود. چند سال بعد گروه صنعتی بهشهر با خرید سهام شرکت پاکسان و ازدیاد سرمایه با روش سولفوناسیون به تولید پرداخت و با تولید اسیدسولفونیک، کارخانه‌ای به ظرفیت ۲۰۰۰

روند تولید پودر شوینده و پیش بینی آن

طی ده سال اخیر تغییراتی در زمینه تولید پودر شوینده و فرآیند عمل آوری آن به وجود آمده است. با توجه به میزان رشد جمعیت کشور، نیاز جامعه به تولید مواد شوینده و بهداشتی همواره فزاینده بوده است. تولید پودر در ایران همواره دارای نوسان‌هایی بوده ولی به طور کلی می‌توان گفت طی برنامه‌های اول تا سوم توسعه در این زمینه رشد تولید داشته‌ایم. بیشترین میزان تولید طی سال‌های اخیر مربوط به سال ۱۳۸۱ با رقم ۴۲۱۱۱۲ تن در سال است. طی سال‌های ۱۳۷۳ تا ۱۳۷۴ تعداد واحدهای تولیدی پودرهای شوینده (دستی و ماشینی) از ۵ شرکت به ۱۱ شرکت افزایش داشته و میزان تولید پودر از ۱۸۵۳۷۶ تن در سال ۱۳۷۳ به ۴۲۱۱۱۲ تن در سال ۱۳۸۱ رسیده است.

به منظور آشنایی بیشتر با دلایل افزایش و کاهش مقطعی تولید شرکت‌های تولیدی، به بررسی نوسان‌های تولید طی سال‌های ۸۱-۱۳۷۳ می‌پردازیم.

تولید پودر در سال ۱۳۷۴ نسبت به سال قبل نزدیک به ۱۸ درصد رشد داشته است. بزرگترین تولیدکننده پودر این سال شرکت تولی پرس با ۸۲۶۴۱ تن بوده که نسبت به سال قبل ۲۰ درصد افزایش تولید داشته است. طی سال ۱۳۷۵ تولید پودر شوینده در شش ماهه اول سال نسبت به مدت مشابه سال قبل ۱۶ درصد کاهش داشته است که علت این امر کمبود مواد اولیه برای تولید بوده است. ولی طی شش ماهه دوم سال ۱۳۷۵ به دلیل مرتفع شدن مشکل مواد اولیه و حمایت‌های دولت، تولید پودر به میزان قابل توجهی نسبت به شش ماهه اول افزایش داشته تا این که در پایان سال به میزان ۲۱۹۳۷۵ تن رسیده است که نسبت به سال قبل نزدیک به

۳ درصد افزایش داشته است. در سال ۱۳۷۶ همچنان پنج شرکت در این صنعت فعالیت می‌کردند. در این سال مجموع تولید نسبت به سال قبل نه درصد رشد داشته است. ولی شرکت‌های تولی پرس و پاکسان که دو شرکت مهم تولیدکننده بوده‌اند نسبت به سال قبل کاهش تولید داشته‌اند. دلیل افزایش مجموع تولید در این سال افزایش تولید ۸۴ درصدی شرکت پاکنام نسبت به سال قبل بوده است. در سال ۱۳۷۷ شرکت بهمداد با تولید ۱۵۳۸۰ تن در سال به جمع ۵ شرکت تولیدکننده پودر پیوسته است. در این سال طی فروردین ماه کمترین میزان تولید محقق شده و دلیل آن کمبود مواد اولیه (به خصوص مواد اولیه وارداتی) بوده است. در مجموع طی سال ۱۳۷۷ نسبت به سال قبل ۱۸ درصد رشد تولید وجود داشته که دلیل مهم آن افزایش تولید شرکت‌های پاکنام با ۲۰ درصد و پاکسان با ۳۰ درصد بوده است. همچنین ورود شرکت بهمداد به جرگه تولید نیز یکی دیگر از دلایل افزایش تولید در سال ۱۳۷۷ بوده است. در سال ۱۳۷۸ با رغم ورود سه شرکت به عرصه تولید، میزان تولید نسبت به سال قبل تقریباً ثابت مانده است. پایین‌ترین میزان تولید در فروردین ماه صورت گرفته که دلیل آن تعطیلات نوروزی و کمبود ماده اولیه (LAB) بوده است، بیشترین میزان تولید در این سال در شهریور ماه به دلیل افزایش تقاضا محقق شده است و به جز سه شرکت تولی پرس، پاکسان و بهمداد باقی شرکت‌ها کاهش تولید داشته‌اند. در این سال سه شرکت پارس فاروس (با تولید ۲۷۸۸ تن) مشک یزد (با تولید ۱۸۴۹ تن) مهرانفر (با تولید ۲۰۶۵ تن) به جمع شش شرکت تولیدی پودر پیوسته‌اند. طی سال ۱۳۷۹ در مجموع ۳۴۵۷۹۵ تن پودر تولید شده که نسبت به مدت مشابه سال قبل ۲۲ درصد افزایش داشته است و تمامی شرکت‌ها به جز شرکت مهرانفر نسبت به تولید مشابه سال قبل خود

جدول (۱) - تولید پودر شوینده به تفکیک شرکت‌های تولیدی

طی سال‌های ۸۱-۱۳۷۳

نام شرکت	۱۳۷۳	۱۳۷۴	۱۳۷۵	۱۳۷۶	۱۳۷۷	۱۳۷۸	۱۳۷۹	۱۳۸۰	۱۳۸۱
تولی پرس	۶۸۶۱۸	۸۲۶۴۱	۷۵۶۰۴	۷۵۱۳۳	۷۶۴۷۱	۷۹۹۲۴	۸۰۴۶۷	۸۰۶۹۹	۸۱۵۲۸
پاکسان	۴۸۹۵۷	۵۳۰۰۴	۴۸۷۵۶	۴۶۷۱۵	۶۰۵۴۸	۶۲۱۶۰	۶۶۱۴۳	۷۶۷۴۵	۷۹۳۵۶
پاک‌وش	۴۱۰۳۰	۴۶۹۹۶	۵۰۹۰۹	۵۳۱۹۸	۵۴۸۷۰	۵۱۶۸۳	۶۱۹۹۴	۶۳۷۳۰	۷۵۱۵۹
پاکنام	۱۱۱۰۴	۱۸۹۲۱	۲۵۰۳۸	۴۶۱۱۳	۵۵۲۹۴	۴۸۶۳۵	۵۷۴۵۲	۴۷۹۷۰	۶۲۳۵۵
بین‌المللی محصولات پارس	۱۵۶۶۷	۱۷۱۲۴	۱۹۰۶۸	۱۸۵۲۶	۲۱۱۱۰	۱۸۱۷۷	۲۵۶۰۳	۲۳۷۶۳	۳۰۴۴۲
بهمداد	-	-	-	-	۱۵۳۸۰	۲۹۴۰۰	۴۵۶۶۲	۴۵۵۴۴	۴۹۴۷۸
کندر	-	-	-	-	-	-	۷۲۶	۱۵۹۹۲	۲۷۸۶۰
پارس فاروس	-	-	-	-	-	۲۷۸۸	۲۹۷۱	۶۹۳۱	۸۳۶۰
مشک یزد	-	-	-	-	-	۱۸۴۹	۳۳۴۱	۲۸۶۹	۳۴۸۵
مهرانفر	-	-	-	-	-	۲۰۶۵	۱۴۶۶	-	۱۲۱۹
پاکشید	-	-	-	-	-	-	-	-	۱۸۷۰
جمع	۱۸۵۳۷۶	۲۱۸۶۸۶	۲۱۹۳۷۵	۲۳۹۶۸۵	۲۸۳۶۷۳	۲۸۹۹۷۹	۳۴۵۷۹۵	۳۶۵۳۳۷	۴۲۱۱۱۲

ماخذ: سازمان بازرسی و نظارت، نگاهی به تولید، توزیع و قیمت پودر شوینده طی سال ۸۱-۱۳۷۳.

افزایش تولید داشته‌اند. در این سال شرکت کندر نیز با تولید ۷۲۶ تن به جمع واحدهای تولیدی پودر پیوست. تولید پودر در شش ماهه اول سال ۱۳۸۰ نسبت به مدت مشابه سال قبل نزدیک به ۱۸ درصد رشد داشته است در مجموع تا پایان سال ۳۶۵۳۳۷ تن پودر تولید شده که نسبت به مدت مشابه سال قبل تنها پنج درصد رشد نشان می‌دهد؛ این نشان دهنده آن است که طی شش ماهه دوم (به نسبت شش ماهه دوم سال قبل) کاهش تولید داشته‌ایم. علت اصلی این کاهش تولید را می‌توان در مشکلات مربوط به قیمت مواد اولیه پودر دانست. در سال ۱۳۸۱ در مجموع ۴۲۱۱۱۲ تن پودر (دستی و ماشینی) تولید شده است که نسبت به سال قبل ۱۵ درصد رشد داشته است. در این سال به دلیل عدم تثبیت قیمت و افزایش برخی مواد اولیه تولید داخل (بنزن) هزینه‌های تولید پودر افزایش قابل ملاحظه‌ای داشته است، به گونه‌ای که حتی تنها شرکت تولیدکننده (LAB) ماده اولیه پودرهای شوینده، در آستانه تعطیلی قرار گرفت. در مجموع تمامی واحدهای تولیدی نسبت به سال گذشته افزایش تولید داشته‌اند.

روند تولید پودرهای شوینده طی سال‌های قبل (که بخشی از آن در جدول شماره ۱ آمده) نشان می‌دهد که تولید پودر هر ساله افزایش داشته است. این افزایش تولید به دلیل وجود ظرفیت‌های خالی در این صنعت امکان‌پذیر شده است به گونه‌ای که حتی با افزایش تولید سال‌های اخیر، هنوز نزدیک به یک سوم ظرفیت‌های تولید در این صنعت خالی است. افزایش جمعیت و میزان رشد کشور نیز موجب افزایش تقاضا و در نهایت تولید شده است. همچنین صدور مجوز برای صادرات و وجود مزیت‌های نسبی فراوان در ایران برای تولید و صدور پودر شوینده همگی زمینه‌های مناسبی را برای افزایش تولید این محصول ایجاد کرده است؛ در مجموع تاثیر این عوامل موجب شده تا تولید پودر شوینده روند افزایشی داشته باشد؛ و پیش بینی می‌شود این روند افزایش همچنان ادامه یابد چرا که بازارهای صادراتی در کشورهای همجوار مزیت‌های فراوانی را برای صادرات این محصول ایجاد کرده‌اند. از طرفی حمایت دولت در زمینه صادرات به انواع مختلف و قیمت‌های نسبتاً مناسب محصولات ایرانی در مقایسه با رقبای خارجی و همچنین آشنایی مردم منطقه با پودرهای شوینده ایرانی موجب بوجود آمدن زمینه مناسب صادراتی برای پودرهای شوینده شده است. از این رو می‌توان گفت به‌رغم اینکه میزان تولید و عرضه پودر شوینده تقریباً مساوی تقاضای کل در داخل کشور است، وجود بازارهای صادراتی انگیزه فراوانی را برای واحدهای تولیدی فراهم کرده تا همچنان به افزایش تولید و عرضه خود پردازند.

موانع تولید پودر در کشور

مواد اولیه نقش اساسی در تولید پودر شوینده دارد. برخی از مواد اولیه تولید پودر در داخل کشور تولید و بخش دیگری از خارج تهیه می‌شود. واحدهای تولیدی پودر برای تهیه مواد اولیه خود با مشکلات متعددی روبه‌رو هستند. یکی از مهمترین مواد مورد نیاز پودر، الکیل بنزن خطی (LAB) است که شرکت سرمایه‌گذاری صنایع شیمیایی آن را تولید می‌کند. این واحد تنها تولیدکننده LAB است و تولید آن به صورت انحصاری انجام می‌گیرد. بنابراین کاهش یا افزایش تولید این شرکت تاثیر مهمی در میزان تولید پودرهای شوینده و همچنین قیمت آن دارد؛ برای مثال، به دنبال کاهش تولید ۱۱ درصدی LAB در سال ۱۳۸۰ قیمت آن و به دنبال آن هزینه تولید پودر افزایش یافت.

از دیگر مواد اولیه پودر، تریبیلی فسفات سدیم (STTP) و سدیم کربوکسی متیل سلولز (CMC) است. این دو ماده نیز به صورت انحصاری تولید می‌شوند و تنها تولیدکننده آن در کشور وزارت دفاع است؛ قیمت تولید داخلی این دو ماده نسبت به قیمت‌های جهانی آن بالاتر است. به طور مثال قیمت «اس. تی. تی. پی» (در سال ۸۰) برای هر کیلوگرم ۴۰۱۷ ریال و قیمت وارداتی آن حدوداً ۳۶۴۰ ریال بوده است. همچنین قیمت «سی. ام. سی» در این سال برای هر کیلوگرم ۸۲۶۰ ریال و قیمت وارداتی آن حدود ۶۲۴۰ ریال بوده است. بیشترین مشکل واحدهای تولیدی از حیث مواد اولیه مربوط به همین سه ماده است؛ بنابراین، به نظر می‌رسد برای خارج شدن از مشکلات تولید انحصاری این مواد، باید سرمایه‌گذاری جدیدی توسط دولت یا واحدهای خصوصی در زمینه تولید صورت پذیرد. همچنین ضروری است در زمینه تولید و واردات این مواد اولیه برنامه ریزی مدون به منظور تامین نیاز واحدهای تولیدکننده پودر صورت پذیرد.

یکی دیگر از مشکلات پیش روی صنعت پودر شوینده در طرف تولید، کمبود وجوه نقدی این واحدهاست. علت اصلی آن تثبیت قیمت‌های محصولات این صنعت، به رغم فزاینده بودن هزینه‌های تولید، است. البته دولت با پرداخت یارانه ریالی سعی می‌کند تا حدودی این مشکل را رفع کند ولی باید توجه کرد که پرداخت یارانه ریالی در این صنعت با تاخیر و پس از انجام مراحل اداری بسیار صورت می‌گیرد. این موضوع موجب شده تا واحدهای تولیدی از لحاظ نقدینگی با مشکل بیشتری مواجه باشند. یکی دیگر از مشکلات خریدهای خارجی است. بخشی از مواد اولیه تولید پودر از خارج تهیه می‌شود. واحدهای تولیدی مجبور هستند یارانه ارزی مورد نیاز خود را از بانک مرکزی (هر دلار ۱۷۵۰ ریال) دریافت کنند. در برخی موارد دیوان سالاری موجود بین وزارت صنایع و بانک مرکزی برای دریافت ارز تخصیص یافته نیز مشکلاتی را برای واحدهای تولیدی بوجود می‌آورد؛ این مساله موجب کندی ورود مواد اولیه می‌شود. از دیگر مشکلات واحدهای تولیدی در امر تولید، می‌توان به مواردی همچون مشکل انبارداری و ضایعات مواد در گمرک اشاره کرد.

روند توزیع پودر شوینده و پیش بینی آن

توزیع پودر در سال‌های قبل از سال ۱۳۷۱ به دلیل مشکلات ناشی از جنگ و کمبود تولید، به صورت کوپنی بود. طول هر دوره کوپن پودر اعلام شده متاثر از مقدار پودر موجود بود و به صورت دوره‌های ۱/۵، ۲، ۳، ۴ ماهه اعلام می‌شد؛ در هر سال حداکثر شش نوبت کوپن اعلام می‌شد. مدیریت توزیع در آن سال‌ها به عهده اداره خدمات و بازرگانی بود. هر چند نظام توزیع کوپنی پودر مشکلاتی نظیر طولانی شدن چرخه تولید تا مصرف، انباشت کالا در انبار، هزینه توزیع کوپن و... را به دنبال داشت، اما مزیت بزرگ آن رواج فرهنگ استفاده از پودر در مناطق محروم و روستاها بود که ارتقای سطح بهداشت در جامعه را در پی داشت توزیع پودر شوینده طی ده سال گذشته براساس میزان تقاضا نبوده بلکه بر مبنای محدودیت‌ها و مشکلات بخش تولید بوده است. در طی این سال‌ها هرگاه مواد اولیه به اندازه کافی و با قیمت و شرایط مناسب در اختیار واحدهای تولیدی قرار گرفته، واحدها تولید خود را افزایش داده و به سمت تکمیل ظرفیت اسمی خود حرکت کرده‌اند؛ هرگاه با مشکل تهیه مواد اولیه یا قیمت مصوب پودر مواجه شده‌اند از میزان تولید خود کاسته‌اند و به تبع آن توزیع نیز کاهش پیدا کرده است. هم‌اکنون توزیع پودر (با در نظر گرفتن

میزان تولید) براساس میزان پودر مورد نیاز و بادر نظر گرفتن میزان جمعیت هر استان یا منطقه صورت می گیرد. توزیع پودر در استان ها هر چند براساس جمعیت استان انجام می گیرد ولی به دلیل نوسان هایی که در تولید به وجود می آید، میزان توزیع آن در ماه های مختلف در سطح یک استان متفاوت است.

جدول (۲)، آمار توزیع پودر (دستی و ماشینی) طی سال های ۱۳۸۰-۸۱ به تفکیک ماه های مختلف سال را نشان می دهد. همانگونه که ملاحظه می شود پایین ترین میزان توزیع در فروردین ماه و بیشترین در اسفند (به دلیل فرارسیدن ایام عید نوروز است. همانگونه که ملاحظه می شود روند توزیع پودر طی ماه های متفاوت سال (به جز ماه فروردین و اسفند) از قاعده خاصی پیروی نمی کند و همواره دستخوش نوسان های تولید است؛ با افزایش تولید، توزیع نیز افزایش می یابد. مهمترین شرکت های پخش فعال (در زمینه توزیع پودر شوینده) شرکت البرز و شرکت بهیخس هستند که به ترتیب محصولات شرکت تولی پرس و پاکسان را در سراسر کشور توزیع می کنند؛ سایر شرکت های تولیدی پودر نیز محصولات تولیدی خود را از طریق شبکه های توزیع داخلی خودشان به فروش می رسانند. شایان ذکر است که به منظور تثبیت قیمت ها، درصد سود مشخصی برای شرکت های پخش، عمده فروشی و خرده فروشی ها، طبق مصوبات، تعیین می شود.

در خصوص پیش بینی روند توزیع پودر، باید گفت با توجه به روند توزیع پودر طی سال های گذشته (که نمونه ای از آن در جدول شماره ۲ آمده است) روند توزیع همواره تابعی از تولید بوده است؛ در واقع می توان گفت توزیع پودر در کشور تابعی است از عرضه کل (تولید و واردات).

جدول (۲)- توزیع پودر شوینده به تفکیک ماه

طی سال های ۱۳۸۰-۸۱

شرح	۱۳۸۰	۱۳۸۱	درصد رشد ۸۱
فروردین	۱۳۰۲۷	۱۴۴۵۰	۱۱
اردیبهشت	۳۳۶۵۱	۲۴۴۳۶	-۲۷
خرداد	۲۷۰۷۲	۲۴۷۷۲	-۸
تیر	۳۱۶۷۱	۲۷۹۶۷	-۱۲
مرداد	۲۳۶۱۲	۲۳۶۳۴	-
شهریور	۲۳۵۴۸	۳۰۷۳۲	۳۱
مهر	۲۶۹۰۷	۳۰۴۸۰	۱۳
آبان	۲۷۸۳۴	۳۲۱۴۳	۱۵
آذر	۲۷۹۳۳	۲۹۷۶۰	۷
دی	۲۴۸۰۲	۳۳۴۹۸	۳۵
بهمن	۲۴۷۴۲	۲۹۴۰۳	۱۹
اسفند	۲۹۵۰۰	۴۲۰۳۰	۴۲
جمع	۳۱۴۲۹۹	۳۴۳۳۰۶	۹

ماخذ: سازمان بازرسی و نظارت بر قیمت، گزارش تولید، توزیع و

صادرات پودر شوینده در سال ۱۳۸۱، خرداد ماه ۱۳۸۲.

بنابراین ضروری است برای اینکه خللی در توزیع پودر بوجود نیاید، برنامه تولید واحدهای تولیدی (که توسط وزارت صنایع و از طریق تخصیص یارانه) به آن ها ابلاغ می شود به گونه ای باشد که میزان عرضه، مساوی تقاضای پودر شود. در مجموع طی سال های اخیر واحدهای تولیدی سعی کرده اند به رغم برخی موانع در امر تولید (میزان تولید خود را متناسب با میزان تقاضا نگهدارند و در ماه های پر مصرف (شهریور و اسفندماه) میزان عرضه پودر شوینده را افزایش دهند (آمارهای موجود نیز حکایت از این مساله دارد)؛ شبکه توزیع پودر شوینده نیز به دلیل بهره گیری از حمایت های واحدهای تولیدی (به طور مثال فروش مدت دار) و بهره مندی از زمینه های موجود در کشور و بکارگیری نمایندگی های خود در استان ها می تواند در صورت افزایش (مقطعی) تقاضا پاسخگو و برآورنده آن باشند.

همانگونه که گفته شد، میزان توزیع پودر شوینده تابعی از عرضه (تولید + واردات) پودر در کشور است؛ بنابراین در صورتی که تولید پودر مطابق برنامه زمانبندی و براساس میزان تقاضا در هر استان و در مقاطع مختلف سال محقق شود، عملاً شبکه توزیع این توانایی را دارد که تمامی نقاط کشور را تحت پوشش قرار دهد به گونه ای که خللی در تولید ایجاد نشود. تنها مانعی که می تواند وجود داشته باشد فروش های اجباری شرکت های پخش یا عمده فروشی ها است؛ در این زمینه نیز در صورتی که از یک سو میزان و کانال های توزیعی افزایش یابند و از حالت شبه انحصاری خارج شوند و از سوی دیگر سازمان بازرسی و نظارت بر قیمت و توزیع، فعالیت های خود را در زمینه مبارزه با فروش اجباری کالا افزایش دهد، می توان پیش بینی کرد که مشکل خاصی در زمینه عرضه پودرهای شوینده در سطح کشور وجود نخواهد داشت. البته همانگونه که ذکر شد این در حالی است که برنامه ریزی مجموع تولید کل کشور (که توسط وزارت صنایع انجام می گیرد) به صورت دقیق و موثر طراحی و اجرا شود.

پیش بینی مصرف پودر شوینده در سال های آتی

به طور کلی مصرف سرانه پودر در کشورهای جهان سوم کمتر از کشورهای پیشرفته دنیا است. اصولاً یکی از شاخص های رشد در یک کشور میزان مصرف محصولات بهداشتی است. آمار دقیقی از میزان مصرف سرانه پودر در ایران وجود ندارد ولی می توان با توجه به آمار جمعیت و مصرف (توزیع) پودر در کشور مقدار تقریبی مصرف پودر سرانه را حدس زد. براساس آمار منتشره از سوی مرکز آمار ایران جمعیت ایران در سال ۱۳۸۱ بالغ بر ۶۵۹۹۳۰۰۰ نفر بوده است؛ در صورتی که میزان توزیع پودر در این سال (بر اساس آمار سازمان بازرسی و نظارت بر قیمت و توزیع)، یعنی ۳۴۳۳۰۶ تن را لحاظ کنیم و با فرض اینکه تمامی پودر توزیع شده طی این سال در داخل کشور مصرف شده است می توان گفت مصرف سرانه پودر در سال ۱۳۸۱، ۵/۲ کیلوگرم است. حال با فرض اینکه مصرف سرانه پودر طی سه سال آینده ثابت بماند و بادر نظر گرفتن میزان رشد جمعیت پیش بینی شده ایران طی سه سال آینده، می توان نتیجه گرفت که میزان مصرف پودر در سال ۱۳۸۵ بالغ بر ۳۶۵۷۵۸ تن خواهد بود. بنابر همین پیش بینی میزان مصرف پودر شوینده در سال ۱۳۸۲ بالغ بر ۳۴۸۸۱۰ تن، در سال ۱۳۸۳ بالغ بر ۳۵۴۴۶۳ تن و در سال ۱۳۸۴ نیز بالغ بر ۳۶۰۱۱۰ تن خواهد بود. (متوسط میزان افزایش تقاضای پودر طی سال های ۱۳۷۲-۸۵ بالغ بر ۱/۵۹ درصد محاسبه شده است)؛ همانگونه که پیشتر ذکر شد روند

آمار تولید پودر شوینده در کشور به طور متوسط نزدیک به ۱۱ درصد افزایش داشته است. بنابراین می توان گفت در سال های آتی از لحاظ عرضه (تولید پودر) با مشکل مواجه نخواهیم بود. ولی از طرف تقاضا (مصرف) در صورتی که بازارهای جدید (صادراتی) برای محصولات بوجود نیاید مازاد عرضه خواهیم داشت.

طی سال های آینده افزایش نیز یابد.

قیمت داخلی و قیمت های جهانی و مقایسه آن ها

سیاست دولت طی سال های گذشته همواره بر تثبیت قیمت پودر اتخاذ شده است و این محصول در سراسر کشور با قیمت های یکسانی (در سه مقطع درب کارخانه، عمده فروشی و خرده فروشی) عرضه شده است. روش قیمت گذاری پودر به این صورت است که ابتدا سازمان حمایت، قیمت تمام شده پودر را با توجه به هزینه های انجام شده توسط واحدهای تولیدی محاسبه و سپس قیمت پیشنهادی را به شورای اقتصاد اعلام می کند و پس از بررسی و اظهار نظر سازمان های ذیربط، قیمت نهایی تصویب و به مورد اجرا گذاشته می شود.

همانگونه که از جدول شماره (۵) ملاحظه می شود طی سال های ۱۳۷۸ تا ۱۳۸۲ قیمت پودر دستی و ماشینی همواره افزایش داشته است. متوسط این افزایش قیمت برای سال های مذکور به ترتیب برابر با ۱۰/۴ درصد است؛ این رقم کمتر از میانگین تورم جامعه است. این نشان دهنده این موضوع است که دولت با پرداخت یارانه همواره سعی داشته قیمت پودر

روند صادرات پودر های شوینده و پیش بینی آن

پودر های شوینده یکی از اقلام صادرات غیر نفتی است که طی برنامه های اول، دوم و سوم توسعه افت و خیزهایی داشته است. بعد از سال ۱۳۷۳ که پودر مشمول قیمت گذاری شد، صادرات آن نیز ممنوع گردید؛ در سال ۱۳۷۴، هفت هزار تن پودر صادر شد و ارزش این صادرات ۵۶۰۰ هزار دلار بود. طی سال های بعد بر میزان صادرات افزوده شد و میزان صادرات در سال ۱۳۸۱ به ۷۷۶۳۵ تن رسید.

بیشترین طرف های تجاری ایران را کشورهای هم مرز (آسیای میانه، افغانستان، کشورهای حوزه خلیج فارس) تشکیل می دهند. با توجه به ظرفیت های تولیدی موجود، این امکان وجود دارد که میزان صادرات پودر

جدول (۳) - پیش بینی تولید و توزیع پودر شوینده طی سال های ۸۵-۱۳۸۱

سال	تولید کل *	توزیع کل *	جمعیت	نرخ رشد جمعیت
	(تن)	(تن)	(هزار نفر)	(درصد)
۱۳۸۱	۴۲۱۱۱۲	۳۴۳۳۰۶	۶۵۹۹۳	۱/۶۴
۱۳۸۲	۴۶۷۴۳۴	۳۴۸۸۱۰	۶۷۰۷۹	۱/۶۲
۱۳۸۳	۵۱۸۸۵۲	۳۵۴۴۶۳	۶۸۱۶۶	۱/۶۲
۱۳۸۴	۵۷۵۹۲۵	۳۶۰۱۱۰	۶۹۲۵۲	۱/۵۹
۱۳۸۵	۶۳۹۲۷۷	۳۶۵۷۵۸	۷۰۳۳۸	۱/۵۶

* ارقام برآوردی است (به جز سال ۱۳۸۱).

ماخذ: مرکز آمار ایران

جدول (۴) - صادرات پودر شوینده (دستی و ماشینی) طی سال های ۸۱-۱۳۷۴

شرح	۱۳۷۴	۱۳۷۵	۱۳۷۶	۱۳۷۷	۱۳۷۸	۱۳۷۹	۱۳۸۰	۱۳۸۱
صادرات (تن)	۷۰۰۰	۱۱۸۰۳	۱۶۱۳۶	۱۵۹۲۶	۱۹۰۸۶	۳۹۳۰۶	۵۱۰۱۹	۷۷۶۳۵
درصد رشد	-	۶۹	۳۷	-۱/۳	۲۰	۱۰۶	۳۰	۵۲

ماخذ: ۱- سازمان بازرسی و نظارت بر قیمت و توزیع، تولید، توزیع و قیمت پودر های شوینده طی سال های ۸۱-۱۳۷۴.

۲- وزارت صنایع، عملکرد تفصیلی وزارت صنایع طی سال های ۷۸-۱۳۷۷.

را کمتر از میزان تورم، افزایش دهد. موضوع افزایش قیمت پودر، بیشترین مشکل همه ساله واحدهای تولیدی است. چرا که هزینه‌های آن‌ها (به جز هزینه‌های مواد اولیه وارداتی) مطابق تورم جامعه افزایش می‌یابد ولی قیمت فروش محصولات همواره با رقمی ثابت و کمتر از تورم افزایش می‌یابد؛ دقیقاً به همین دلیل است که دولت علاوه بر پرداخت یارانه ارزی، یارانه ریالی نیز (پس از توزیع پودر در کشور) به واحدهای تولیدی پرداخت می‌کند تا از این طریق بخشی از هزینه‌های آن‌ها را پوشش دهد.

قیمت‌های جهانی مواد اولیه پودر در کشورهای مختلف و با ترکیبات متفاوت دارای تنوع بسیاری است ولی به منظور آشنایی با (حدود) قیمت‌های جهانی و مقایسه قیمت برخی از مواد اولیه که در داخل کشور نیز تولید می‌شوند، به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود. (۱)

قیمت سدیم تری پلی فسفات (STPP) خریداری شده از کشور چین بین ۴۲۰.۴۸۰ دلار برای هر تن، قیمت اسانس خریداری شده از کشور انگلستان حدود ۵۲۵۰ دلار برای هر تن، قیمت اپتیکال برای خریداری شده از کشور چین حدود ۳۵۰۰ دلار برای هر تن، قیمت مقوا (جهت بسته بندی) خریداری شده از کشور ایرلند حدود ۴۵۰ دلار برای هر تن، قیمت اسید استتاریک خریداری شده از کشور مالزی حدود ۵۴۵ دلار برای هر تن و قیمت L.A.B خریداری شده از کشور چین حدود ۷۸۰ دلار برای هر تن است.

به منظور مقایسه قیمت‌های جهانی مواد اولیه پودرهای شوینده با قیمت‌های داخلی باید به قیمت L.A.B اشاره کرد (چرا که سایر مواد اولیه مانند اسانس، مقوای مخصوص، اسید استتاریک و... در کشور تولید نمی‌شوند و برای تهیه آن‌ها واحدهای تولیدی تنها متکی به واردات آن از خارج هستند). قیمت یک کیلوگرم L.A.B براساس قیمت مصوب، ۲۶۸۵ ریال است. شایان ذکر است تنها واحد تولید کننده L.A.B قیمت آن را به نرخ ۴۰۵۳ ریال نیز عرضه کرده است؛ به همین دلیل از طرف سازمان بازرسی و نظارت به سازمان تعزیرات حکومتی معرفی شده است. این در حالی است که (با فرض برابری هر دلار = ۸۰۰۰ ریال) قیمت جهانی آن حدود ۶۲۴۰ ریال برای هر کیلوگرم است که با احتساب قیمت مصوب داخلی آن حدود ۲۵۵۵ ریال بالاتر و با احتساب قیمت عملی داخلی کشور حدود ۲۱۸۷ ریال بالاتر است.

در خصوص قیمت پودر صادراتی (محصول نهایی صادراتی) لازم است ذکر شود که موسسه استاندارد ایران، نظارتی بر روی محصول

صادراتی پودر ندارد و به همین دلیل، واحدهای تولیدی، پودر صادراتی خود را براساس درخواست مشتری و با ترکیبی متفاوت و عموماً با کیفیتی پایین‌تر از کیفیت محصولات داخلی، تولید و صادر می‌کنند (به همین دلیل پودر توزیع شده در داخل کشور از لحاظ کیفیت بالاتر از پودرهای صادراتی می‌باشد).

همانگونه که ذکر شد صادرات پودر براساس سفارش کشور خریدار، تولید می‌شود و به همین دلیل قیمت صادراتی پودر در مقایسه با قیمت تولید داخلی و حتی در مقایسه با صادرات مشابه، متفاوت است؛ به طور مثال نوع اسانس مورد نظر در کشورهای دیگر متفاوت است و یا درصد ماده شوینده داخل پودر برای کشورهای متفاوت است. با توجه به مطالب مذکور، به طور کلی می‌توان گفت قیمت صادراتی یک تن پودر شوینده دستی ایران حدود ۴۵۰.۴۰۰ دلار و قیمت پودر ماشینی حدود ۵۵۰.۶۰۰ دلار است. اگر قیمت‌های مذکور را (با احتساب هر دلار = ۸۰۰۰ ریال) با قیمت‌های داخلی آن مقایسه کنیم، قیمت هر کیلو پودر دستی صادراتی ۳۶۰۰.۳۲۰۰ ریال و قیمت پودر ماشینی ۴۸۰۰.۴۴۰۰ ریال است. همانگونه که ملاحظه می‌شود قیمت‌های داخلی در مقایسه با قیمت‌های صادراتی بالاتر است. این اختلاف قیمت در ترکیب مواد و فرمولاسیون ترکیبی آن‌ها است (به طور مثال دیترجنت صادراتی ایران بدون مقوا است در حالی که این نوع محصول در داخل کشور مصرف نمی‌شود).

روند تخصیص یارانه و پیش بینی آن

همانگونه که ذکر شد دولت به منظور عرضه پودر به قیمتی پایین‌تر از قیمت تمام شده اقدام به پرداخت یارانه به واحدهای تولیدی پودر می‌کند. یارانه پرداختی به صنعت پودر به دو شکل ارزی و ریالی پرداخت می‌شود (در سال ۱۳۸۲ با توجه به یکسان سازی نرخ ارز، به جای یارانه ارزی مابه التفاوت نرخ ارز به واحدها پرداخت می‌شد). واحدهای تولیدی با توجه به سهمیه تولید تعیین شده توسط وزارت صنایع اقدام به دریافت پزوفرما (پیش فاکتور خرید) مواد اولیه می‌کنند و با ارائه آن ارز یارانه‌ای (هر دلار ۱۷۵۰ ریال) دریافت و اقدام به واردات و تولید می‌کنند.

یارانه ریالی نیز با توجه به ارائه مدارک تولید و توزیع پودر توسط واحدهای تولیدی و بر مبنای تفاضل قیمت مصوب پودر با قیمت تمام شده آن، تعیین و به واحدهای تولیدی پرداخت می‌شود. شایان ذکر است قیمت مصوب پودر، قیمت تمام شده پودر و یارانه ریالی هر کیلوگرم پودر در هر

جدول (۵)- قیمت مصوب (خرده فروشی) انواع پودر در سال‌های ۱۳۷۸-۸۲

شرح	۱۳۷۸	۱۳۷۹	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲
پودر دستی ۵۰۰ گرمی*	۱۲۹۵	۱۳۶۱	۱۶۸۰	۱۹۰۰	۲۰۵۰
پودر ماشینی ۵۰۰ گرمی**	۱۹۴۰	۲۱۳۵	۲۲۴۰	۲۴۵۰	۲۷۰۰

* پودر دستی طی سال‌های ۸۰ - ۱۳۷۸ به میزان ۴۸۰ گرمی است.

** پودر ماشینی بدون ماده فعال کننده و آنزیم است.

ماخذ: سازمان بازرسی و نظارت بر قیمت، آمار تولید، توزیع و قیمت پودر شوینده، سال‌های ۸۲ - ۱۳۷۸.

سال توسط شورای اقتصاد تعیین و ابلاغ می شود.

همانگونه که جدول (۶) نشان می دهد طی سال های ۱۳۷۸-۸۰ به ترتیب مبلغ ۱۰۴/۵،۹۶/۸،۱۰۰ میلیون دلار ارز یارانه ای به این صنعت اختصاص یافته است. در سال ۱۳۸۱ مبلغ ۷۵ میلیون دلار یارانه ارزی به علاوه ۸۵ میلیارد ریال یارانه ریالی پرداخت شده است. در سال ۱۳۸۲ با توجه به یکسان سازی نرخ ارز، کل یارانه پرداختی به صنعت پودر به صورت ریالی به مبلغ ۶۵۱/۷ میلیارد ریال بوده است. بیشترین میزان یارانه تخصیصی به صنعت پودر طی سال های اخیر مربوط به سال ۱۳۸۰ می باشد و در سال های ۸۱ و ۸۲ به ترتیب به میزان ۱۸ و ۴/۸ درصد کاهش داشته است.

تخصیص ارز بر مبنای مصرف کل مواد اولیه برای هر واحد تولیدی است. به این معنی که هر واحد تولیدی براساس سهمیه تعیین شده تولید پودر خود، تقاضای کلی برای خرید مواد اولیه می کند و وزارت صنایع براساس کل مواد اولیه مورد نیاز (و نه براساس میزان مصرف هریک از مواد اولیه) ارز هر واحد تولیدی را تخصیص می دهد. این نوع تخصیص ارزی موجب شده امکان نظارت دقیق بر واردات هریک از مواد اولیه امکان پذیر نشود؛ در نتیجه، در مواردی برخی از واحدهای تولیدی اقدام به واردات برخی مواد اولیه بیش از میزان مورد نیاز خود کنند و این مواد را در بازار آزاد به فروش برسانند.

موانع و مشکلات پرداخت یارانه پودر

نحوه پرداخت یارانه به گونه ای که کمترین میزان هدرروی را داشته باشد همواره مورد بحث و بررسی بوده است، روش های متفاوتی برای پرداخت یارانه وجود دارد (مستقیم و غیر مستقیم) که هر کدام از آن ها دارای معایب و محاسنی است. یارانه پرداختی به صنعت پودر شوینده از نوع یارانه غیر مستقیم است.

در خصوص نحوه تخصیص یارانه به واحدهای تولیدی پودر شوینده باید اذعان کرد که واحدهای تولیدی برای دریافت یارانه خود با مشکلات زیادی روبه رو هستند.

یکی از مشکلاتی که پرداخت یارانه برای واحدهای تولید کننده پودر ایجاد می کند مربوط به پرداخت یارانه ریالی است؛ واحدهای تولیدی مجبور هستند بعد از تولید و توزیع پودر اقدام به درخواست یارانه (ریالی) مورد نظر کنند؛ از زمان درخواست تا زمانی که وجه یارانه را دریافت می نمایند مدت زیادی به طول می انجامد. همین امر موجب افزایش مشکل وجوه نقدی واحدهای تولیدی می شود. شایان ذکر است کمبود وجوه نقدی یکی از حادترین مشکلات واحدهای تولیدی است. وجود دیوان سالاری اداری برای تعیین میزان تولید و توزیع و همچنین تخصیص یارانه ارزی و ریالی یکی دیگر از مشکلاتی است که واحدهای تولیدی با آن دست به گریبان هستند. این مشکلات به حدی جدی است که در مواقعی حتی موجب کاهش تولید و در نهایت کمبود عرضه (توزیع) می شود. یکی دیگر از مشکلات مرتبط با پرداخت یارانه به این صنعت تعیین سهمیه تولید و به تبع آن محدودیت در میزان تولید است؛ این موجب شده که بخش قابل توجهی از ظرفیت تولید واحدها خالی بماند.

یکی از معایبی که در زمینه تخصیص یارانه (ارزی) وجود دارد،

تهدیدها و فرصت های ناشی از پرداخت یارانه در صنعت

پودر شوینده

فرصت ها:

پرداخت یارانه به صنعت پودر موجب شده تا آن قشر از افراد جامعه که قدرت خرید کمتری دارند بتوانند با قیمت مناسبتر آن را تهیه نمایند.

ظرفیت های (اسمی) تولید پودر شوینده در کشور به گونه ای است که در صورت بهره برداری کامل از آن علاوه بر تامین نیاز داخل، صادرات قابل توجهی نیز می توانیم داشته باشیم. فراوانی مواد اولیه پودر شوینده در اخل کشور این امکان را به صنعت پودر می دهد که با افزایش تولید و صادرات علاوه بر رونق تولید، افزایش اشتغال و افزایش درآمدهای صادراتی را به دنبال داشته باشد.

پایین بودن هزینه های تولید پودر شوینده در مقایسه با کشورهای منطقه و رقبای خارجی و نزدیکی به بازارهای هدف (کشورهای همجوار)، فراهم بودن (نسبی) امکانات حمل و نقل به بازارهای هدف، آشنایی (برند) مارک کالاهای ایرانی در بازارهای منطقه (هدف)، امکان استفاده از تسهیلات در قالب قراردادهای دو جانبه با کشورهای همجوار (هدف) و... همگی از فرصت های موجود در زمینه صادرات محصولات صنعت پودر شوینده ایران است.

وجود ظرفیت های تولید بالا در کشور، امکان (بالقوه) تولید و رقابت بین واحدهای تولیدی داخل کشور را فراهم نموده به گونه ای که در صورت حذف یارانه پرداختی به این صنعت، زمینه های رقابت بین شرکت ها هموارتر خواهد شد.

از آنجایی که اوج مصرف پودر کشور در ماه های شهریور و اسفند هر سال است، بنابراین می توان برنامه ریزی تولید و صادرات را بر این اساس طراحی و اجرا نمود به گونه ای که علاوه بر صادرات، میزان تقاضای داخل

جدول (۶)- میزان تخصیص یارانه ارزی / ریالی به صنعت پودر شوینده طی سال های ۸۲- ۱۳۷۸

سال / یارانه	۱۳۷۸	۱۳۷۹	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲
یارانه دلاری (هزار دلار)	۱۰۰۰۰۰	۹۶۸۰۰	۱۰۴۵۰۰	۷۵۰۰۰	-
یارانه ریالی (میلیون ریال)	-	-	-	۸۵۰۰۰	۶۵۱۷۰۰

۱- سازمان بازرسی و نظارت بر قیمت، تولید، توزیع و صادرات پودر شوینده طی سال های ۸۲- ۱۳۷۹.

۲- سازمان مدیریت و برنامه ریزی، گزارش اقتصادی سال ۱۳۷۸ کل کشور، ۱۳۷۸.

تهیدها:

همانگونه که می دانیم پرداخت یارانه به صنعت پودر و تثبیت قیمت محصولات آن به منظور حمایت از مصرف کنندگان (به خصوص اقشار کم درآمد) است، ولی در عین حال این روش پرداخت یارانه در عمل به ضرر صنعت پودر کشور تمام می شود؛ چرا که تثبیت قیمت ها در واقع امکان رقابت بین شرکت ها را سلب می کند و نوآوری، تغییر در تولید و تنوع محصولات و ... را از بین می برد.

روش قیمت گذاری یکسان برای تمامی واحدهای تولیدی روشی غیر واقعی است چرا که هزینه های تولید برای تمامی واحدهای تولیدی یکسان نیست.

به طور کلی می توان گفت سیاست قیمت گذاری دولتی در این صنعت از کارایی لازم برخوردار نیست و نمی تواند جایگزین مناسبی برای مکانیزم بازار باشد.

یکی دیگر از نقاط ضعف پرداخت یارانه به روش فعلی، طولانی بودن زمان تصمیم گیری برای قیمت مصوب پودر است. از زمانی که واحدهای تولیدی درخواست افزایش قیمت را ارائه می کنند تا زمانی که قیمت های جدید تصویب و اجرا می شود، زمان نسبتاً زیادی طول می کشد؛ در این زمان بار مالی زیادی بر واحدهای تولیدی تحمیل می شود. حتی در مواردی موجب کاهش تولید و عرضه نیز می شود.

عدم امکان نظارت دقیق و کارآمد بر نحوه مصرف مواد اولیه یارانه ای در صنعت پودر قابل تامل است چرا که واحدهای تولیدی، یارانه ارزی را برای تولید و توزیع پودر یارانه ای در داخل کشور دریافت می کنند؛ در عین حال بخشی از تولید خود را صادر می کنند؛ این در حالی است که کالاهای صادراتی باید از محل مواد اولیه غیر یارانه ای تولید شود.

نظام توزیع یارانه (ارزی - ریالی) و اصولاً معایب پرداخت یارانه توسط دولت ها (ایجاد رانت، بوجود آمدن بازار سیاه، ایجاد دیوان سالاری اداری، تأخیر در پرداخت یارانه واحدهای تولیدی، قاچاق کالا و ...) در صنعت پودر نیز قابل مشاهده است.

نظام تولید و توزیع مبتنی بر سهمیه تعیین شده دولت، در سال های گذشته موجب بهره برداری کمتر از حد از ظرفیت های تولیدی واحدها شده است. به طور مثال در سال ۱۳۸۰ نزدیک به ۴۴ درصد و در سال ۱۳۸۱ نزدیک به ۳۵ درصد از ظرفیت های تولید واحدها خالی مانده است.

نحوه پرداخت یارانه (ارزی - ریالی) به صنعت پودر در حال حاضر بگونه ای است که تمامی اقشار جامعه می توانند از آن بهره مند شوند ولی الگوی مصرف اقشار جامعه نیز در میزان بهره مندی آن ها از یارانه پودر مؤثر است. به طور مثال، آن بخش از جامعه که دارای ماشین لباسشویی هستند از یارانه این نوع پودر استفاده می کنند و اقشار کم درآمد، که در واقع هدف اصلی دولت از پرداخت یارانه کمک به آن ها است، به دلیل عدم امکان استفاده از ماشین لباسشویی، از پودر ماشینی کمتر استفاده می کنند. ذکر این نکته لازم است که برای تولید یک واحد پودر ماشینی در مقایسه با یک واحد پودر دستی ارزشی بیشتری مورد نیاز است. بنابراین هر واحد پودر ماشینی، یارانه ارزی بیشتری را جذب می کند.

یکی دیگر از نقاط ضعف یارانه پرداختی در این صنعت پایین بودن قیمت پودر در مقایسه با کالاهای جانشین است. همین امر موجب می شود

الگوی مصرف نیز دستخوش تغییر شود؛ در نتیجه در موارد بسیاری دیده می شود پودرهای شوینده به جای کالاهای دیگر مانند صابون، مایع ظرفشویی، مایع زمین شو و ... استفاده می شود؛ این موضوع موجب شده که مصرف سرانه پودر در کشور بالاتر از حد واقعی خود باشد.

استفاده نادرست از پودرهای شوینده خود عاملی است برای از بین رفتن سرمایه کشور. به طور مثال، برای تولید پودر شوینده از اسانس های خوشبوکننده وارداتی استفاده می شود که برای تهیه آن ارز (یارانه ای) پرداخت شده است. در صورتی که پودر شوینده برای مصارف غیر از شست و شوی لباس استفاده شود (مثلاً شست و شوی ماشین یا کف ساختمان)، مصرف اسانس داخل پودر بی مورد است.

یکی دیگر از نقاط ضعف در این صنعت، نبود برنامه ریزی مدون به منظور تامین مواد اولیه بالادستی مواد اولیه تولید پودر است. برخی مواد اولیه بالادستی پودر شوینده (مانند بنزن) به صورت انحصاری تولید می شود و چنانچه هرگونه خللی در تولید و توزیع آن بوجود آید، مستقیماً در تولید LAB تاثیر منفی می گذارد؛ این مساله تاثیر منفی در تولید پودر شوینده خواهد داشت. بنابراین ضروری است که برنامه ریزی مدونی (از طریق تولید یا واردات) به منظور تامین مداوم اینگونه مواد اولیه بالادستی صنعت پودر صورت پذیرد.

یکی دیگر از نقاط ضعف در این صنعت، نحوه تخصیص ارز یارانه ای توسط وزارت صنایع برای واردات مواد اولیه صنایع پودر شوینده است. بگونه ای که در عمل امکان نظارت بر میزان تخصیص ارز برای هر یک از مواد اولیه و به تبع آن نظارت بر میزان واردات آن وجود ندارد. این عامل موجب شده تا برخی از مواد اولیه وارداتی که با استفاده از سهمیه ارزی خریداری شده اند، در بازار آزاد بفروش برسند. در این خصوص ضروری است سهمیه ارزی هر یک از واحدهای تولیدی براساس واردات مواد اولیه (به تفکیک میزان هر یک از مواد اولیه) تخصیص یابد.

جمع بندی

در حال حاضر نزدیک به یازده واحد تولیدی مشغول به تولید و عرضه

پودر در کشور هستند که ظرفیت اسمی آن‌ها بالغ بر ۶۴۳۵۰۰ تن در سال است. بالاترین تولید پودر مربوط به سال ۱۳۸۱ به مقدار ۴۲۱۱۱۲ تن بوده است (نزدیک به ۳۵ درصد ظرفیت‌های تولیدی غیرفعال است). روند تولید طی سال‌های گذشته همواره افزایشی بوده و به طور متوسط سالیانه ۱۱ درصد رشد داشته است که با توجه به روند رشد جمعیت و وجود زمینه‌های صادراتی پیش‌بینی می‌شود روند رشد تولید در سال‌های آتی نیز ادامه یابد. بیشترین مشکل تولید پودر مربوط به مواد اولیه آن است. روند توزیع و مصرف پودر نشان‌دهنده افزایش سالیانه میزان مصرف آن است. بالاترین میزان پودر توزیع شده مربوط به سال ۱۳۸۱ به میزان ۳۴۳۳۰۶ تن است؛ با توجه به میزان رشد سالیانه جمعیت (۱/۶ درصد) پیش‌بینی می‌شود مصرف پودر نیز متناسب با این میزان در سال‌های آتی رشد داشته باشد. با توجه به اینکه همواره (به جز مقاطع خاص) میزان عرضه پودر مساوی یا بیشتر از تقاضای آن بوده است، بنابراین پیش‌بینی می‌شود مشکل خاصی در زمینه توزیع پودر بوجود نیاید.

پودر تولیدی ایران به دلیل قیمت مناسب و کیفیت آن دارای مزیت صادراتی است. بیشترین طرف‌های تجاری ایران (برای صادرات پودر) کشورهای آسیای میانه و کشورهای همجوار هستند. با توجه به مزیت‌های صادراتی و فراهم بودن شرایط، پیش‌بینی می‌شود صادرات پودر طی سال‌های آتی افزایش یابد.

قیمت پودر در داخل کشور به صورت تثبیت شده توسط دولت تعیین می‌شود. بطور متوسط قیمت پودر طی سال‌های اخیر در حدود ۱۰/۴ درصد افزایش داشته است.

دولت به صنعت پودر شوینده دو نوع یارانه (ریالی - ارزی) پرداخت می‌کند؛ در سال ۱۳۸۲ مبلغ ۶۵۱/۷ میلیارد ریال (بابت یارانه ریالی و مابه التفاوت نرخ ارز) به این صنعت اختصاص داده است. سازمان بازرسی و نظارت در راستای اهداف و وظایف خود بر روی تمامی مراحل تولید، توزیع و قیمت پودر شوینده نظارت دارد و با در اختیار داشتن آمار تولید و توزیع تمامی واحدها و همچنین شناخت عوامل تاثیرگذار بر بازار پودر می‌تواند اختلالات بازار این کالا را پیش‌بینی نماید. از طرف دیگر با نظارت دقیق بر نحوه توزیع پودر در سراسر کشور و همچنین نظارت بر اعمال قیمت مصوب آن در هر سه مقطع درب کارخانه، عمده‌فروشی و خرده‌فروشی نقش مهمی در تنظیم بازار پودر شوینده و جلوگیری از اختلال در عرضه آن به عهده دارد.

همانگونه که ذکر شد نقاط ضعف پرداخت یارانه به صنعت پودر بسیار است. پرداخت یارانه موجب از بین رفتن زمینه‌های رقابت در این صنعت شده است؛ واحدهای تولیدی انگیزه برای ابتکار و نوآوری و در نهایت کاهش قیمت‌ها ندارند. یکی از مؤثرترین راهکارهای ایجاد تحرک در این صنعت حذف یارانه آن و ایجاد زمینه‌های رقابتی است. البته باید توجه داشت که هرگونه پیشنهادی در خصوص حذف یارانه یا افزایش قیمت پودر باید با تامل و بررسی دقیق صورت پذیرد چرا که حذف یکباره یارانه پودر (بخصوص پودر دستی) می‌تواند تبعات منفی بهداشتی در سطح جامعه بخصوص در اقشار کم درآمد بوجود آورد و همچنین ممکن است موجب تشدید تورم در جامعه شود.

بنابراین می‌توان پیشنهاد حذف تدریجی یارانه با اولویت حمایت از اقشار کم درآمد را مطرح کرد. (نکته قابل توجه اینکه یارانه ارزی تخصیصی برای تولید هر واحد پودر شوینده ماشینی بیشتر از یارانه‌ای است که برای تولید هر واحد پودر شوینده دستی استفاده می‌شود.)

پیشنهادهای

۱. با توجه به اینکه موارد مصرف پودر شوینده ماشینی بیشتر در بین گروه‌های درآمدی بالای جامعه است؛ پیشنهاد می‌شود یارانه پودر ماشینی به طور کامل حذف شود تا زمینه رقابت در بین واحدهای تولیدی فراهم شود.

۲. به منظور شفافیت قیمت‌ها و کاهش حمایت‌های بلندمدت دولت از صنعت پودر شوینده شایسته است در یک افق ده ساله (طی دو برنامه توسعه) یارانه پودر دستی نیز به صورت تدریجی حذف شود.

۳. از آنجاکه عرضه مواد اولیه بالادستی تولید LAB (مانند بنزن) تاثیر مستقیمی بر میزان تولید پودر شوینده دارد پیشنهاد می‌شود با توجه به انحصاری بودن تولید این مواد اولیه در کشور، برنامه ریزی مدون و نظارت دقیقتری بر میزان عرضه (تولید، توزیع و قیمت) آن‌ها صورت پذیرد؛ در صورت بروز مشکل در عرضه هر یک از این مواد، کمبود عرضه از طریق واردات جبران شود.

۴. به منظور نظارت دقیقتر بر میزان واردات و مصرف مواد اولیه یارانه‌ای پودر شوینده، پیشنهاد می‌شود وزارت صنایع میزان ارزش تخصیصی را متناسب با سهمیه تولید هر واحد و براساس هر یک از مواد اولیه (به تفکیک میزان هر یک از آن‌ها) تخصیص دهد تا از این طریق سازمان بازرسی و نظارت بتواند بر میزان واردات و مصرف هر یک از مواد اولیه تولید پودر نظارت دقیق‌تر و مؤثرتری داشته باشد.

پی‌نوشت:

۱- قیمت‌های اخذ شده از واحدهای تولیدی پودر شوینده.

منابع:

۱. سازمان بازرسی و نظارت بر قیمت، بررسی وضعیت پودر شوینده و ارزیابی آثار سیاست‌های دولت بر این صنعت طی سال‌های ۸۰-۱۳۷۴ با تاکید بر تهیه مواد اولیه، دفتر پژوهش و بررسی‌های اقتصادی، ۱۳۸۱.
۲. سازمان بازرسی و نظارت بر قیمت، تولید، توزیع و صادرات پودر شوینده طی سال‌های (۱۳۷۳-۸۱)، اداره کل نظارت بر کالاهای غیرفلزی، ۱۳۷۳-۸۲.
۳. سازمان بازرسی و نظارت بر قیمت، بررسی و تحلیل اثر حذف یارانه بنزین به مصرف آن از طریق مکانیسم قیمت، دفتر پژوهش و بررسی‌های اقتصادی، ۱۳۸۱.
۴. سازمان بورس اوراق بهادار تهران، بررسی مشکلات حاکم بر صنایع شوینده کشور، اسفند ماه ۱۳۷۵.
۵. دانشگاه علم و صنعت ایران، گزارش جامع صنعت پودرهای شوینده، ۱۳۷۶.
۶. مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، بررسی انواع سوبسید و جنبه‌های مختلف اقتصادی آن‌ها، ۱۳۶۹.
۷. دانشگاه علم و صنعت ایران، عملکرد گذشته توزیع پودر در کشور، ۱۳۷۴.
۸. سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، تحولات کشور و عملکرد دولت، ۱۳۷۴.
۹. سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، گزارش اقتصادی سال ۱۳۷۸، دفتر اقتصادکلان، مهرماه ۱۳۷۹.
۱۰. وزارت صنایع، عملکرد تفصیلی سال ۱۳۷۷-۷۸ وزارت صنایع، ۱۳۷۹.